

Nr 484

Av herr Nilsson, Ferdinand, m. fl., angående fördelningen av skol-
kostnaderna mellan stat och kommun.

(Lika lydande med motion nr 582 i Andra kammaren)

I motion i båda kamrarna vid 1961 års riksdag (I: 14, II: 24) ifrågasattes en ändrad fördelning av uppgifter mellan primärkommunerna och staten eller landstinget. I motionen beröres skolans ställning samt anföres därvid:

»Har icke även undervisningens ordnande numera gjorts till ett ärende av klart rikspolitisk karaktär? Har icke den lika rätten till utbildning blivit till en allmänt medborgerlig rättighet, som icke bör göras beroende av kommunala eller regionala resurser?

I denna senare fråga har riksdagen gjort uttalanden, vilkas innebörd icke lär låta sig reduceras till allmänna talesätt, som icke förpliktar. I proposition nr 106 till 1957 års riksdag understryker departementschefen även ett av riksdagen 1950 godkänt uttalande av vederbörande särskilda utskott enligt vilket avses »att den obligatoriska barna- och ungdomsundervisningen sammanhålles i ett sammanjutet organiskt skolsystem, där varje uppväxande individ, oberoende av bostadsort och föräldrarnas sociala och ekonomiska ställning i en på bästa sätt tillrättalagd studiegång får, där så påkallas med det allmännas stöd, den utbildning för vilken hans begåvning, krafter och anlag gör honom lämpad.

Ett på enhetsskolans principer byggt skolsystem borde, säges det vidare, framstå som en åt alla håll öppen demokratisk medborgarskola, där de uppväxande kan erhålla utbildning efter sina gåvor och förutsättningar utan att sorteras upp efter yttre startpunkt i livet.»

Så ställa de 28 motionärerna vid 1961 års riksdag problemet om skolan såsom en riksangelägenhet av största betydelse. De ställa emellertid frågan om skolväsendets organisatoriska form under debatt på en central punkt genom att i fortsättningen anföra:

»Det ligger i den kommunala självstyrelsens natur att ett så stolt program icke så lär låta sig överallt på ett verkligen likvärdigt sätt genomföras. I mån som kommunerna, deras förutsättningar och resurser verkligen får spela in vid programmets genomförande, måste man räkna med att den avsedda likvärdigheten och likriktningen måste sitta emellan. Skall enhetsskolans program såsom det är formulerat verkligen kunna på ett fullt likvärdigt sätt genomföras, torde också krävas att staten tar konsekvenserna därav, ekonomiskt och organisatoriskt. Att detta skulle befordras av att upp-

giften är infogad i en ram av kommunal självförvaltning är svårt att finna.»

I olika yttranden har Landskommunernas förbund konstaterat, att kommunernas självbestämmanderätt på skolväsendets område undan för undan inskränkts och numera är mycket begränsat. Det bör därtill fogas den synpunkten, att då kommunerna på så många delar av området är beroende av myndigheters och överinstansers välvilja, är i realiteten den verkliga bestämmanderätten åtskilligt mindre än den formella. Den upprustning och utbyggnad på skolväsendets område som är i gång och ytterligare signaleras är förknippad med stora kostnader — det har ifrågasatts investeringar enbart för skolbyggnader med 2 500 milj. kr. under överskådlig tid. Den statliga investerings- och kreditkontroll som man har att räkna med när det rör sig om så stora belopp innebär, att förutsättningarna för att en stark statsdirigering skall ske snarast växer. Skolväsendets lokalisering, ritningar för skolbyggen o. s. v. bestämmas utanför primärkommunen. När det talas om att kommunerna måste ha möjlighet samordna de miljöskapande åtgärderna borde man göra klart för sig hur litet kommunernas inflytande, när det gäller exempelvis skolväsendet, oftast är. Bestämmanderätt är det i realiteten just inte att tala om.

Mot denna bakgrund bör bedömas de avsevärda utgifter kommunerna har för skolväsendet. Nedan skall anföras några siffror avseende budgetåret 1961 och angivande kommunernas nettokostnader. Delvis rör det sig om preliminära uppgifter varjämte bör observeras, att då statsbidrag och vissa andra intäkter avdragits för att erhålla nettosiffror, de influtna statsbidragen ofta avse utgifter som gjorts tidigare.

Siffrorna utvisa att primärkommunernas sammanlagda kostnader för skolväsendets förvaltning, folkskola och annan undervisning under 1961 torde belöpa sig på 853 milj. kr. Härav kommer på förvaltning, som åvilar kommunerna, 54,7 milj. kr., för folkskolan 518,5 milj. kr. och för annan undervisning 280 milj. kr. Landskommunernas förvaltningskostnader för skolväsendet anges — i den mån de särskilt bokföras — till 8,2 milj. kr., kostnaderna för folkskolan till 260,4 milj. kr. samt för annan undervisning till 49,2 milj. kr. Tillsammans rör det sig om en summa av 317,77 milj. kr.

Skatteunderlaget fördelar sig ojämnt mellan kommunerna, och detta påverkar mycket ojämnt den andel i den primärkommunala utdebiteringen som dessa skolkostnader utgör. Ju lägre skatteunderlaget är desto större torde skolkostnadernas andel därav vara om den lika skolstandard, den likvärdiga undervisningen och den lika möjligheten till utbildning som utgör skolväsendets målsättning skall vara en verklighet. Huru än därmed för närvarande är så tar i många landskommuner skolkostnaden den stora posten, ofta 40 procent, av utdebiteringen.

Ovan berörda siffror ger för landskommunerna en genomsnittlig skolkostnad av tillsammans kr. 3: 54 per skattekrona av en likaledes genomsnittlig total utdebitering i dessa kommuner av kr. 10: 65.

Det låter sig utan vidare fastslås att det icke är någon rimlig proportion

mellan sådana kommunala kostnader och kommunernas möjligheter att påverka kostnadernas omfattning. Ur statens synpunkt är kommunernas medverkan givetvis värdefull särskilt i den mån den har karaktär av enbart eller nästan enbart handräckning för genomförande av statsmakternas intentioner. Rimligtvis är det även för kommunernas del av värde att härvid medverka. Det är framför allt kostnadernas fördelning som torde böra komma under diskussion. Härvid torde ett realistiskt bedömande av de beslut eller de omständigheter som vållar kostnaderna, liksom statsmakternas uttalade vilja om en full likvärdighet i fråga om standard, vara väsentliga faktorer. Däremot synes rent logiskt sådana områden där kommunen kan utöva verklig självbestämmanderätt utan att därigenom den statliga målsättningen om likvärdiga förutsättningar för utbildningen beröres naturligt kunna höra till en kommunal sektor och betalas av kommunerna. Det problem som ovan ställts är sålunda i grunden icke en fråga om kommunal skatteutjämning för att möjliggöra ett skäligt tillgodoseende av lokala behov, utan gäller en omfördelning mellan statliga och kommunala uppgifter. Kravet därpå synes i väsentlig utsträckning kunna tillgodoses vid sidan av det obestriddliga behovet av en kommunal skatteutjämning.

Under återopande av vad ovan anförts föreslås,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag avseende en rättvis fördelning av skolkostnaderna mellan stat och kommun, varvid kostnader avhängiga av statsmakternas målsättning om likvärdiga utbildningsmöjligheter åt alla unga, av statliga beslut och bestämmelser betalas av staten, medan kommunerna svarar för kostnader i den mån de bero av kommunernas självständiga beslutanderätt.

Stockholm den 26 januari 1963

Ferdinand Nilsson

i Kungsängen

Torsten Bengtson

Sven E. Sundin

Bertil Jonasson

Nr 485

Av fröken Nordström, om undervisning i humanistiska ämnen vid de tekniska högskolorna m. fl. läroanstalter.

(Lika lydande med motion nr 578 i Andra kammaren)

Stockholm den 26 januari 1963

Margareta Nordström